

УДК 339.543.36:338.
12.017: 634.1.076
© 2014

І.А. Сало,
кандидат
економічних наук
Інститут
садівництва НААН

РВПЛИВ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПЛОДІВ

Розглянуто вплив зміни імпортного тарифу на формування попиту на вітчизняному ринку плодів у рамках концепції часткової рівноваги. На користь застосування непрямого податку на імпортовані плоди свідчать такі фактори: вітчизняні плоди за якістю не поступаються перед імпортованими; основну частку в імпорті займають плоди, невирощувані в Україні; митний тариф обмежує імпортні поставки лише частково, а його незначний рівень може взагалі не впливати на обсяги ввозу окремих видів плодів. Оподаткування імпорту доцільне з огляду забезпечення державі додаткового доходу, який у подальшому може розподілятися на розвиток галузі садівництва та інфраструктури ринку плодів.

Ключові слова: ринок, плоди, імпортний тариф, попит, пропозиція, імпорт, ціна.

Після вступу України до СОТ учені неодноразово порушували питання щодо економічних наслідків дотримання вимог цієї міжнародної організації та впливу на розвиток вітчизняного продовольчого ринку чи окремих продуктових ринків. Недостатньо вивченими та актуальними є дослідження щодо доцільності використання імпортного тарифу як інструменту економічної політики для захисту вітчизняних товаровиробників плодів та оцінка ефективності впровадження цього заходу в системі державного регулювання ринку. Непрямі податки — складники ринкової економіки, тому їх вплив на ринкові процеси можна розглядати за допомогою класичної моделі рівноваги попиту та пропозиції.

Дослідженнями розвитку галузі сільського господарства та продовольчих ринків на макrorівні після вступу до СОТ займалися В.М. Андрусак, В.І. Власов, О.Ю. Єрмаков, І.В. Кобута, Т.О. Осташко, П.Т. Саблук, Т.М. Стукач, О.М. Шпичак, А.І. Шумейко та ін. Однак питання впливу зміни імпортних тарифів на розвиток вітчизняного ринку плодів залишається невирішеним.

Мета досліджень — визначити теоретичні та практичні аспекти впливу митно-тарифного регулювання на розвиток вітчизняного ринку плодів.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою досліджень був діалектичний метод пізнання ринкових процесів та системний підхід до вивчення проблем, які виникають під час руху плодів від товаровиробників до споживачів.

Результати досліджень. За законами діалектики, впровадження або зміна певних державних економічних заходів, зокрема зменшення імпортних тарифів на плоди, може мати позитивні і негативні наслідки, що загалом формує кінцевий ефект. Щодо застосування митних тарифів погляди вчених різняться — від питання «доцільності» до «необхідності на окремі групи товарів» [6, 8, 9]. Після вступу України до СОТ у рамках концепції часткової рівноваги варто розглянути вплив зміни митного тарифу на формування попиту на плоди на вітчизняному ринку. Тобто дослідження обмежуватимуться окремим об'єктом (зміна рівня споживання плодів) і не розглядатимуться в рамках концепції загальної рівноваги (вплив на економіку країни загалом чи інші продуктові ринки, галузі). Скажімо, в умовах вільної торгівлі плодами в Україні, за винятком впливу митних важелів, виробництво, споживання та імпорт плодів можна відобразити графічно (рис. 1). У цьому випадку крива пропозиції S відображає обсяг вітчизняних та імпортованих

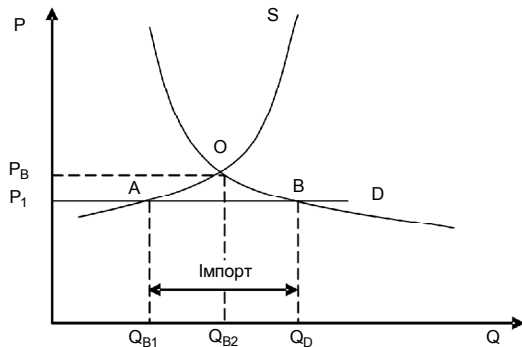

Рис. 1. Виробництво, споживання та імпорт плодів за умов вільної торгівлі [1]

плодів, що реалізуються на ринку. Роздрібні ціни на плоди вітчизняних товаровиробників становлять P_B , імпортованих поставок — P_1 . За низького платоспроможного попиту споживачі надаватимуть перевагу дешевшим плодам, тому, щоб витримати конкуренцію, вітчизняні товаровиробники змушені знизити ціни практично до рівня собівартості, тоді ринкова ціна P_B відповідатиме величині ціни на імпортовану продукцію P_1 . Крива попиту D свідчить про внутрішній попит плодів — у точці B він дорівнює Q_D за ціною P_1 . Зрозуміло, що за підвищення цін їх рівень споживання зменшуватиметься. Вітчизняне виробництво плодів становить Q_{B1} , а різниця між попитом Q_D та виробництвом Q_{B1} відшкодовуватиметься за рахунок імпорту. Причому вітчизняне виробництво з позиції рівноваги Q_{B2} зменшиться і перейде в Q_{B1} , а ринкова ціна з P_B знизиться до P_1 . За такої ситуації митно-тарифне регулювання є ефективним державним інструментом для захисту національних виробників плодів.

Митний тариф для споживачів є додатковим податком на продукцію, який саме вони змушені сплачувати на користь товаровиробників та держави. У результаті виникає ситуація, коли за рахунок споживачів відбувається певна компенсація неефективності вітчизняного виробництва плодів, які в такому разі дешевше імпортувати. Однак слід урахувати й ряд інших чинників, за яких дещо інакше можна інтерпретувати цю ситуацію.

По-перше, слід враховувати конкурентоспроможність вітчизняних та імпортованих плодів не лише за витратами та цінами реалізації, а й параметром якості продукції, який по суті переважає параметри витрат і цін. Вітчизняні плоди не поступаються імпортованим, а часто мають вищу якість. *По-друге*, основну частку в імпорті займають плоди, невиращувані

в Україні, — цитрусові та банани. *По-третє*, митний тариф лише частково обмежує імпортні поставки, а його незначний рівень може взагалі не впливати на обсяги ввозу окремих видів плодів, скажімо, яблук. Водночас оподаткування імпорту доцільне щодо забезпечення державі додаткового доходу, який в подальшому може розподілятися на розвиток галузі садівництва та інфраструктури ринку плодів.

На конкретному прикладі розглянемо, як змінилася кон'юнктура на вітчизняному ринку плодів у зв'язку зі зниженням імпортних тарифів після вступу України до СОТ. Так, з 2009 р. спостерігається істотне розширення ввозу свіжих кісточкових плодів. Їх імпортні поставки в 2011 р. збільшилися порівняно з 2007 р. у 4,7 раза, тобто до 46,5 тис. т, 2012 р. — у 8,5 раза і становили 84,4 тис. т. Згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України» митні тарифи на свіжі абрикоси, вишні (черешні), персики, сливи та терен змінилися з 0,5 євро за 1 кг маси товару з урахуванням первинної тари (упаковки) на 5% [2]. Установлено, що перерахунок 0,5 євро/кг на адвалерну ставку становить близько 250%, що в 50 разів перевищує нинішній тариф. Тобто можна стверджувати, що саме зниження митних тарифів вплинуло на розширення обсягів імпортних поставок плодів [3–5].

Для дослідження впливу зміни імпортного тарифу на кон'юнктуру ринку кісточкових плодів взято персики, які є основною часткою імпорту — 87% (38,5 тис. т) у середньому за 2007–2012 рр. Зауважимо, що зменшення мита на кісточкові плоди та істотне розширення їх імпорту на обсяг вітчизняного товаровиробництва всіма категоріями господарств істотного

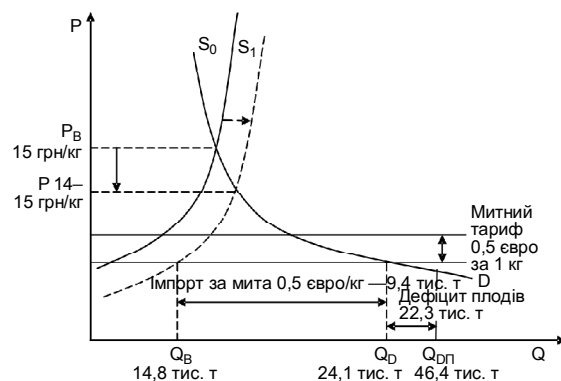

Рис. 2. Формування кон'юнктури на ринку персиків у 2007 р. [7]

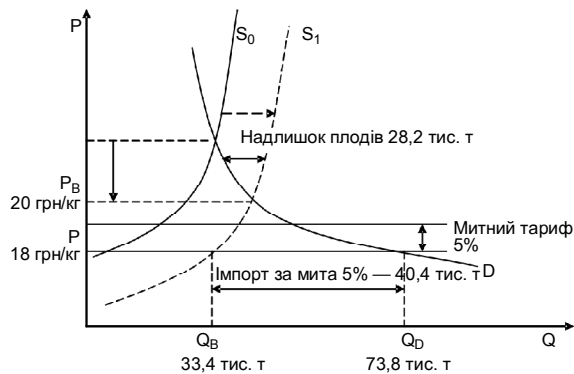

Рис. 3. Формування кон'юнктури на ринку персиків у 2011 р. [7]

впливу не мало. Виробництво господарствами населення є практично сталим, а розвиток галузі садівництва здебільшого залежить від обсягу державного фінансування та погодних умов. Так, скорочення площ закладання кісточкових культур та пошкодження заморозками садів впливає на їх продуктивність. Скажімо, у 2012 р. обсяги виробництва персиків у садівницьких підприємствах збільшилися порівняно з 2007 р. у 1,1 раза (до 3,9 тис. т), але скоротилися проти попереднього року в 3,1 раза через істотне зниження врожайності в 2,9 раза (до 0,9 т/га). При цьому площі плодоносних насаджень зменшилися на 23% порівняно з 2007 р. та на 5% — з 2011 р., у 2012 р. вони становили 4,2 тис. га.

Зміну попиту та пропозиції на персики порівняно 2007 р. (до вступу України до СОТ) та 2011 р. (в умовах членства в СОТ) показано графічно за класичною схемою (рис. 2, 3). Слід зазначити, що одна комбінація ціни і кількості попиту є лише окремим фрагментом шкали попиту за певний період — у цьому випадку за червень — жовтень, тобто строк реалізації персика.

Так, пропозиція персиків у 2007 р. до зміни

митних тарифів за рахунок імпорتنих поставок зросла у 1,6 раза, а крива S змістилася вправо S_1 . Однак через дефіцит цих плодів у 22,3 тис. т ринкові ціни залишалися практично незмінними — 14–15 грн/кг і на формування попиту не впливали. Він становив лише 0,5 кг на особу за рік, а це на 50% менше за раціональну норму споживання персиків — 1 кг за рік.

У 2011 р. спостерігається істотне розширення пропозиції та збільшення споживання персиків. Через перенасичення ринку на 28,2 тис. т ринкові ціни вітчизняних товаровиробників зменшилися до рівня цін на імпорт цих плодів — 18 грн/кг. Попит на плоди у 2011 р. становив 1,6 кг на особу за рік, що вище за раціональну норму в 1,6 раза. Отже, за низької купівельної спроможності населення, коли основний вплив на формування попиту мають ціни, саме незначне їх зменшення через істотне розширення пропозиції сприяло зростанню рівня споживання персиків у 3,2 раза.

Щодо необхідності застосування імпорتنих тарифів у країнах, що розвиваються, вчені зазначають, що за рахунок митних платежів можна забезпечувати 25–60% державного бюджету країн з низьким рівнем національного доходу. Це значно вище за подібні показники економічно розвинених країн. Чим вищий рівень імпортного мита, тим більшого захисту надає держава вітчизняним товаровиробникам. За емпіричного підходу саме рівень адвалерної ставки мита визначає відповідний ступінь захисту [1]. Тобто введення нульових ставок на окремі види плодів, вирощування яких у країні є перспективним, чи зменшення їх практично до нульового рівня після вступу до СОТ свідчить про істотне зниження державного протекціонізму вітчизняного садівництва та перерозподіл можливих фінансових надходжень до бюджету на користь олігополістів-імпортерів плодового бізнесу.

Висновки

Установлено вплив зміни імпорتنих тарифів після вступу до СОТ на формування кон'юнктури ринку кісточкових плодів. Розширення їх імпорту, зокрема персиків, по суті є катастрофою для вітчизняних товаровиробників.

Ці плоди через значні дотації в більш розвинених країнах світу та низькі митні бар'є-

ри постачаються на ринок за нижчими цінами, ніж вітчизняні. Зі зменшенням імпортного тарифу на персики до 5% рівень попиту на вітчизняному ринку зріс у 3,2 раза у 2011 р. порівняно з 2007 р. При цьому дефіцит цих плодів у 22,3 тис. т щодо внутрішніх потреб змінився на надлишок у 28,2 тис. т через істотне розширення імпорتنих поставок.

Бібліографія

1. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підруч./О.П. Гребельник. — К.: Центр навч. літ-ри, 2005. — 696 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України»: Закон України від 17.12.2008 р. № 676–17. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Сало І.А. Оцінка впливу вступу України в СОТ на внутрішній ринок плодів та ягід/І.А. Сало//Вісн. аграр. науки. — 2009. — № 3. — С. 71–74.
4. Сало І.А. Ринок кісточкових плодів в Україні та світі/І.А. Сало//Економіч. часопис XXI. — 2012. — № 11–12(2). — С. 24–27.
5. Сало І.А. Розвиток ринку плодів в Україні/І.А. Сало. — К.: ННЦ ІАЕ, 2013. — 394 с.
6. Ball A.D. The Challenge of Global Competition/ A.D. Ball, Jr. W. McCulloch//International Business, 1996. — P. 18–26.
7. FAOSTAT — FAO Statistics Division 2012. — Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>
8. Leontief W.W. Domestic Production and Foreign Trade: the American Capital Position Reexamined/ W.W. Leontief//Proceedings of the American Philosophical Society, 1953. — P. 322–349.
9. Sutherland P.D. Managing the International Economy in an Age of Globalization/P.D. Sutherland//IMF. Survey, November 2. — 1998. — P. 23.

Надійшла 21.01.2014.